

HUSVÉTI EGYHÁZI BESZÉD *)

János Apostol I. levele 5, 12. Kinél a fiu van,
annak élete van.

Nem múlt érdek, sem pedig valamely közönséges esemény tette k. ai. e mai napot oly emlékezetessé s emelte világtörténelmi fontosságúvá. Közmegegyezésből eleitől fogva általános szokás volt a keresztények között hálásan megülni az emlékét ama kinyomozhatatlan titoknak s önfeláldozó szeretetnek, mely által a Krisztus halála az ő legkiválóbb diadalává lett, s mely által a keresztre feszített igazság bajnoka miatti mély fájdalmak és keservek jajjai: az öröm és vidámság hangjaivá változtak át.

A történelem és hagyomány egyiránt igyekeznek kimutatni, hogy a keresztény sziv mindig sovárgott az öröm és hála nyilvánításának, melyre ez emlékezet lelkesít, valamely érezhetőbb kifejezésére, mint azon hit hallgatag elismerése, melylyel Krisztus a halálán diadalmaskodott. Innen van, hogy a kereszténység története hosszú során, a lelkesült és mély vallásos érzelemtől áthatott társulatok és egyházak e tekintetben oly híven vannak rajzolva.

A kereszténység korai hajnalán az apostolok és hitvallók összegyűltek, hogy himnusokat énekeljenek bizalomteljes szeretetök és mély hálájok jeléül megdicsőült urok tiszteletére. Későbbi időben, midőn a kereszténységet szép és nemes egyszerűségéből kivetkeltették s pompával cziczomázták, a római kath. egyház e napot egy dicsőbb önfeláldozás jelvényévé igyekezett emelni az által, hogy a fényes istenisztelet alkalmával a művészet, ékesszólás és zene minden nemét felhasználta.!

Még később, a protestantismus, egy új, de talán komolyabb s inkább az értelemre ható hangulatot használt az öröm és hála adója lerovására s még folytonosan megüli ma is a halhatatlanság innepét, de kétségkívül tisztultabb nézettel és mélyebb értelmi meggyőződéssel. Kétséget sem szenved, hogy sokszor járult s járul ma is esztelenség és babona ez innep megtartásához. De, miért vetnők meg s gúnyolnók ki az áhitatnak ama szerény eszközeit, melyek által a gyenge és erőtlen lélek mennyei rendeltetése,

*) Elmondattott Kolozsvárt 1879. ápr. 13-án az unitáriusok templomában.

égi hona felé törekszik? . . . A közönyösek és hitetlenek, a kik a hitnek, bizalomnak és reménységnek gyökérszárait is végképpen ki akarják tépni az emberek kebléből, talán mosolyoghatnak amaz igénytelen helyen, melyet ez innep a ker. naptárakban elfoglal; s igyekezhetnek kiküszöbölni azokat az érzelmeket s intézményeket, melyek kapcsolatban vannak a történeti Krisztussal, s vallani az ö n t u d a t krisztusában való hitet: de reánk nézve se nem tanácsos, se nem illő a kereszténység jelen helyzetében, hogy a vallás konkrét oldalát a tisztán elvonttal (abstract) helyettesítsük.

Nem! mert a mi emberies, érzékeny természetünk tiltakozik a kegyeletes buzgalom természetes kiömlésének elnyomása ellen és olyan vallásos istenitiszteletet követel, a mely a szívre s értelemre egyiránt hat s a mely emberi természetünk különböző érzelmei s rokonszenvei követelményeinek megfelel.

Azért k. ai! a mai napon, melyet a kereszténység mindenik korszakában úgy tekintettek, mint kétszeresen áldottat és szenteltet, ne legyünk utolsók s a legkevésbé is aggódók hódolatunkat nyilvánítani; az öröm és hála adóját a mi szellemi vezérünk s útmutatónk irányában kifejezni.

Mint képviselői egy szabadelvűbb s tisztultabb nézetű vallásfelekezethez, s mint olyanok, kiknek méltó dicsekedésünk, hogy a Krisztus tudományát a maga eredeti tisztaságában hisszük és valljuk, s v a l ó j á b a n barátai és követői vagyunk: emlékezzünk meg ma róla, az ő páratlan önfeláldozó szeretetéről, újítsuk meg képzeletünkben ama magas ideált, mely egy tökéletes ember felől minden időben ott lebegett az emberek jobbainak lelki szemei előtt.

Talán egy különös érzés vonulhat át szívünkön, midőn Krisztusról való megemlékezésünk alkalmával meggondoljuk, hogy tanítványai számos csoportjától, — kiknek részéről kevés rokonszenvre, némelykor pedig alig méltánylásra találunk, — különválva egyedül állunk?! . . . De félretéve minden külső megkülönböztetést, ugyanazok a gondolatok s érzelmek foglalkoztatják a mai napon a mi szívünket s lelkünket, mint az övéket, de azoknak kifejezésére mi adjuk azt az alaphangot, melyre a keresztény szív mindig sovárgott.

És ez a gondolat, melylyel ma foglalkozunk, ez az érzelem, mely áthat és lelkesít: semmi sem egyéb, mint az a tudat, az a hit, hogy: **Krisztus megfosztotta a halált az ő fu-**

Iánkjától s meggyőzött minket az örök élet s halhatatlanság felől tudománya s életének nemes tettei által.

A halhatatlanságnak ez édes vágya s kedves reménye, ez a megbecsülhetetlen örökség s drága kincs készítetett minket ma e szent terembe összegyülni, hogy innepet szenteljünk e fenséges, e magasztos eszme emlékére.

Az emberiségnek mindenik korban egyik legforróbb vágya és imája volt a teljes semmivé lételtől való megszabadulás. A végképeni megsemmisüléstől való rettegés és ijesztő félelem, mint hideg szél vonul át az emberi szellemen, s megfagylalja az arcokon levő vidorságot; zavarja a teljes boldogságot s elhervasztja a szeretet és gyöngéd érzelem szép virágait. Ez a kísérteties előérzet elbirja fojtani a sziv legszentebb vágyait, s a sovárgó és ki nem elégitett szellemet gyakran a bűn és világias érzékiség ösvényére ragadja.

Igen! születni, részese lenni egy annyi viszontagságnak kitett életnek, s miután vaspályánkat megizzadtuk, nehéz harcunkat megharcoltuk, mint éjjeli futó tűz egy sirkőben megütkezni, kialunni és meghalni, meghalni és talán örökös enyészni, semmivé lenni?! rémitő viszhangjai a kétségbeesésnek, a melyeknek csak gondolatja is elégséges megkeseríteni életünket. Mily véghetetlenül fáj, s mily kimondhatatlan kín, midőn szivünk szeretteit, s azokat, a kikhez rokon vér s rokon lélek gyöngéd kötelékei kapcsolnak: az emberiségnek kérlelhetetlen ellensége, a fagyos halál, a viszontlátás reménysége nélkül tőlünk elrabolja! „Minden nyomort, szenvedést, a csalfa szerencse csapásait, a mostoha sors üldözéseit, szegénységet, az emberektől való félre-ismertetést; kigunyolást és megcsalattatást: könnyebben tűrünk, feledünk és megbócsátunk; minden sebet begyógyít vagy legalább enyhít lassanként az idő, de ez ijesztő gondolat nyomon követ mindenütt az életben, s minél alább hanyatlik életünk napja, annál inkább üldöz“. Mint betölthetetlen úr örökre elnyeli minden vágyunkat, kinézésünket, tervünket; kioltja reményünk szent fáklyáját s így mindentől megfosztva taszit a kétségbeesés sötét éjjelébe, melyet egy csillag halvány sugara sem világít.

Évszázakon keresztül tépelődött az emberiség e kínos érzetel. Örök éj borongott a temetőn. Az emberek, a történelem tanúsítása szerint, a Krisztus idejéig csak földi javakért, mulandó dicsőségért harcoltak. Legszentebb erénynek tartották meghalni a

hazáért. De valami örök hazáról, az Isten országáról, melyben a szeretet uralkodik, semmit sem tudtak. Meddig a történelem világa elhatolhat, mindenütt találunk ugyan némi homályos nyomaira a halhatatlanságról való képzetnek; mert az emberi lélek eleitől fogva ezen a világon kívül teremtett magának e g y m á s világot, egy szebbet, egy dicsőbbet e földi világnál. Az egyiptomi öt ezer éves sírokban sok olyan képet találtak, melyek a léleknek a halál utáni itéletét ábrázolják. A Hinduk által elfogadott M è n u törvényében Krisztus előtt ezer évvel sokféleképpen van leírva a léleknek halál utáni állapota. A r ó m a i a k n a k és g ö r ö g ö k n e k meg volt menyországuk és alviláguk. A m e x i k o i a k n a k és p e r u v i a i a k n a k meg van az ő k paradicsomuk. Grönland vadásza sirjába rakatja dárdáit és nyilait, hogy majd az O d i n országában kedvére vadászhasson. A G á n g e s partjain ma is bátran ugranak az asszonyok a férjeik holttestét emésztő lángok közé, hogy egy szebb életben velök egyesüljenek. Sőt az ó-kornak leghiresebb férfiai is, mint: Socrates, Plátó, Aristoteles, Cicero és Tacitus alapos és világos okoknál fogva nemcsak meg voltak győződve a lélek halhatatlansága felől, hanem tanították is.

Azonban az emberek nagy része, a kik az elvont eszmékre föl-emelkedni nem tudtak, a halhatatlanságot illetőleg ezután is csak a sejtelmek homályában maradtak s nem menekedhettek meg attól a szánalomteljes gondolattól, mely egész életöken keresztül kísérte, hogy t. i. köztük és a megsemmisülés között csak egy lépés van; s mikor éltök végéhez közeledtek, csak a teljes megsemmisülés ásitó örvényét látták magok előtt. De a hol létezett is a halhatatlanság felőli hit, hiányzott az Istennel való közeli rokonság, a lélek és teremtője között levő azon szoros viszony, mely lefegyverzi a sötétség hatalmát és a hívő keresztényt az Istennél levő örök élet boldogságába vezeti.

Krisztus egyedül alapította meg teljesen a lélek halhatatlanságáról való hitet s tüntette fel, mint valóságot. Élete és tettei által szilárd alapra fektette s helyet biztosított számára nem a babona ábrándjai vagy a világ szemlélő elméletei között, hanem minden hívő és erényes embernek az élő ö n t u d a t á b a n. Krisztus saját életének feláldozása által megmutatta az emberiségnek, hogy: egy az élet a s i r o n i n n e n és a s i r o n t ú l; mert a sziv szent érzelmei, a lélek felséges eszméi és az emberi nemes tettek örökre fenmaradnak. Mindazok, kik az erénynek szentelték

életöket; kik a szeretet, az igazság és felvilágosodás mezején magasabb hivatásukat betöltötték: erényeikben élni fognak.

Krisztus tanított meg az Isten igaz ismeretére, s hogy: „a bennünk levő lélek, ez isteni szikra, mely az ég titkait sejtünk engedi; mely érez, gondol, itél; a lélek, mely szomju tűzzel repkedő be a világot, s minden szép, jó és nemesért fellángol, mely szeret embert, hazát, Istent; a lélek, mely az igazság keresésében, a kötelesség betöltésében, az erény gyakorlásában oly nagy, oly dicső; a lélek, mely az embert teszi, nem semmisülhet meg a testtel együtt, hanem élni fog a siron túl is.” — Igen, Krisztus az által, hogy első zsengéje lett az emberiség szellemi aratásának: alapos reményre jogositott minket, hogy mi is részesei vagyunk azon szellemnek, azon örök életnek. Az ő tanítása egyenes és szakadatlan kifolyása az ismeretek, igazságok és valóságok kifogyhatatlan forrásának. És mivel nincs semmi, sem az okosságban, sem az érzésben, a mi azzal összeütköznék, sőt ellenkezőleg, mivel ez a külső bizonyíték egy belső s mélyen érzett hiányt pótol: mi igazolva vagyunk elfogadására, mint olyan kijelentésnek, melynek célja minket oktatni és vigasztalni. Különösen a jövő életet illetőleg győződünk meg a felől, mint azt a legkorábbi és későbbi kereszténység hite is megerősíti, hogy a Krisztus földi élete mennyei életté változott át; hogy ő csak testileg halt meg, de szellemileg él. Az igaz, hogy a Krisztus feltámadása sok fáradságos munkának s vitatásnak volt tárgya; de még senkinek sem sikerült fellebbenteni ama titokteljes fátyolt, mely a feltámadás réggelének csodálatos eseményét fedi. De nincs is miért aggódjunk e miatt; a helyett igyekezzünk eljutni a valódi és megnyugtató felfogására azon benső igazságnak, mely a külső forma és látszat fátyolán belől van.

A vallásos és kegyes szív nem is törődik sokat érvelésekkel s hideg okoskodásokkal, hanem ha buzgó törekvéseinek sikerül a lélek halhatatlansága iránt a hitnek csak egyetlen magvát is magáévá tenni, átülteti azt a jelen élet termékeny talajába, hogy szedhesse a szellemi gyógyulás és öröm virágait, — s megelégszik ezzel az égi kincscsel.

Mellőzvéen tehát a Krisztus feltámadásának történelmi körülményeire vonatkozó érveket, s különben is, mint a szabad vizsgálódás barátjai, tágas tért hagyván a különböző véleményeknek: elvitázhatlan tény az, hogy a kereszt, mely azelőtt a szégyen és gyalázat jelvénye volt, a Krisztus halála után az öröm és tisztelet, dia-

dal és győzelem eszményképévé lett. A tanítványok pedig új hitet és élő reménységet nyertek; s úgy látszott, hogy már nem félték a haláltól; arról úgy beszéltek, mint álomról; megannyi hősökké váltak; a mártyságot keresve-keresték; lelkökben pedig egy összekötő híd képződött ama nagy örvény felett, a mely e világot ama dicsőbb világtól elválasztja.

Továbbá az is világos, hogy a Kálvárián elvérzett alázatos és meggyőzhetlen szenvedőt, az üldöző kétszínűségnek, gonoszságnak, ármánynak és türelmetlen bigottságnak áldozatát oly kevés idő alatt, mely igen rövid volt legendák és mythosok keletkezésére, nemcsak az önbecsülés, tisztelet és imádás tárgyává emelték, hanem úgy ismerték el, mint ideális emberi kitünőséggel megáldottat, és úgy tekintették, mint emaniációt az istenségből, mint isteni hatalommal és szentséggel felruházottat.

Itten már elég tágas tér van, a hol meggyőződésünk megpihenhet amaz egyszerűség dolgát, azt a mélyen érzett hiányt illetőleg, mely a Krisztus feltámadásával kapcsolatban van. Igen! itten nyugtot találhat az a meggyőződés, hogy a mi életünk is, mint a Jézusé, egy soha meg nem szűnő örökléttel van összeköttetésben. Vagy a szt. leczke szavai szerint: „Kinél a fiú van, annak élete van“. Arra nézve, a ki, mint Krisztus, öntudatos és gyermeki viszonyban áll Istennel, nincs megsemmisülés, nincs haláltól való félelem. Az a lélek, mely felismeri s imádja az örökkévalót, mint ő, átlépi a halandóság határait. Kinél az ő élete, szelleme van: annak a sir nem végpont! . . . Minél többet foglalkozunk a szellemi dolgokkal: az igazságosság, jószág és kegyesség gyakorlásával, annál inkább sajátunkká válik az ő szelleme. Ő adja nekünk az Istenben való bizalmat; ő lelkesít a halhatatlanság felőli hitre. Ő mondja: „Az én atyám házában sok hajlékok vannak; hanem lenne, akkor nem mondtam volna nektek. Én megyek helyet készíteni számotokra. Ő emel fel minket a mulandóság légköréből; ő egyesít Istennel, s ha, mint ő, hiszszük, hogy Isten gondot visel rólunk: mi is bátran elmondhatjuk vele életünk utolsó órájában: „Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet!“ . . .

És ez már k. ai. a hitnek nem elvont elmélete, hanem tisztán gyakorlati vallásos érzelem; nem dogma, mely felett vitatkozni szükséges: hanem olyan adomány, melynek örülnünk kell, ez egy

megbecsülhetetlen kincs a szenvedő és küzködő emberiségre nézve; egy olyan örökség, melynek bírása mély hálára kötelezhet minket e magasztos innepen.

De vajon Krisztusnak a volt-e a szándéka, hogy csak a halál utáni létel hívését erősítse meg? Vajon nem jelentette-e ki egy más nemét is az életnek, t. i. a szellemit? Igen, az emberi természet érzéki kívánságaira nézve is létezik halál, mely megtörténvén, megszabadít minket a test és világ szolgálatától s istenes életre vezérel. És ez az, a mit a szt. leczke is kifejez; ámbár a héber szokás szerint a tanító van a tanított dolog helyett téve, t. i. a kinek lelkében a Krisztus szelleme, tudománya gyökeret vert: annak örök élete van. Ez az eset áll más hasonló kifejezésekre nézve is, mint „öltözzétek fel a Krisztust stb., melyeknek valódi értelmök és erejük elvész, ha csak a történelmi Krisztusra alkalmazzuk, s nem gondolunk azon magasztos, nemes és örök szellemre, mely szívünket égi békével és tisztasággal tölti el. Ha a Krisztus szelleme bennünk van, akkor fiui gyöngéd érzelmeket, az erkölcsi hősiességnek diadalmaskodó hitét; a keresztényi nemességnek és önfeláldozó szeretetnek magas elhatározását hordozzuk keblünkben; ekkor a holt betűk helyett szellemet keresünk, s a történelmi Krisztus helyett az ő személyes jelenlétének kedves befolyása lesz velünk. És Jézusnak lelkünkben levő szelleme minket a föld muló javainál s érdekeinél magasabbra ösztönöz s azelőtt soha sem tapasztalt irányt ad tetteinknek. Jézusnak ama megnyugtató felfedezése, hogy az Isten könyörület es, kegyelmes és hogy az ő szelleme együtt munkál a miénkkel; hogy a mi emelkedett lelkünket a tökéletesedés világába vezérli: mindez élesztheti a halhatatlanságban való hitünket, vagyis öntudatunkat, mert a mint többször megjegyeztett, van valami az erkölcsi jószágban és szellemit életben, mely meg nem semmisülhet. Ne engedjük azért k. ai. hogy hitünk és bizodaljunk hatalmát megingassák sem a bölcsészek hiu ábrándozásai, se az álbölcsek félrevezető syréni hangjai, se a kétkedők folytonos susogásai; ellenkezőleg törekedjünk arra, hogy a Krisztus szelleme, hite és bizalma erősödjék bennünk annál inkább, minél közelebb jutunk életünk alkonyához, hogy így azzal az édes öntudattal búcsuzhassunk el szeretteinktől, hogy majd az örök élet kútfejénél, a Krisztus társaságában viszont feltaláljuk őket.

Ilyen értelemben Krisztus valójában ma is velünk van. Személyesen eltávozott, de lelkileg velünk működik életünknek minden nemesebb és magaszosabb pillanatában. Ilyen értelemben a rejtelem és titokszerűség, mely őtet körülvette, eltűnik, s mi e szent napot annak az emlékére innepeljük, a mi legnemesebb és legtiszteletreméltóbb az emberek között, legdrágább a léleknek s legkielégítőbb a mi mélyen érzett szükségünknek. Így fogva fel ez emlékezetes innepet, e magaszosult pillanatban szálljunk el gondolatunkban a magasabb és végnélküli életnek láthatatlan honába s hozzunk onnan aggódó és nyugtalan lelkünknek némi fény sugárt a zavartalan boldogságból, mely reánk várakozik a halál árnyékának völgyén túl levő hazában — a halhatatlanság édenében. Ámen.

Kovács János.
